

KORMOS SÁNDOR

A KÖZMŰVELŐDÉS FELADATA, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A SZAKEMBERKÉPZÉSRE

A közművelődésben előrenézni nem csak erény, hanem kötelesség. Ezt tette az 1984. év végén rendezett országos közművelődési tanácskozás vitája is, amely az eredményekkel együtt számba vette a közművelődés ellentmondásait, véleményt alkotott róluk, de nem letagadni, hanem feloldani kívánta azokat. Realitásként értékelte a közművelődésben meglévő különböző szakmai törekvések és lakossági igények létezését és az ezekkel járó vitákat. Tiszteletben tartva a közművelődés működésének és fejlődésének belső törvényszerűségeit, társadalmi és gazdasági meghatározottságát — a kibontakozást, az előrelépést, a haladást segítő erőknél kívánt a maga lehetőségeivel támogatást adni.

Az országos közművelődési tanácskozáson kikristályosodott program — az MSZMP XIII. kongresszusának dokumentumaiban foglaltakkal együtt — megalapozta, előkészítette a közművelődés hetedik ötéves tervét. A folyamatosság és megújulás igényével — kulturális forradalmunk eddigi eredményire, tanulságaira építve, az 1990-ig terjedő időszakban is arra kell törekednünk, hogy a közművelődés hatékonyan segítse társadalmunk szocialista vonásainak erősítését, a gazdasági célok teljesítését, a kulturális értékek megszületését, megőrzését, valamint elsajátítását és alkalmazását. Erre azonban csak akkor lesz képes, ha gazdagítja tartalmát és módszereit, fejleszti szervezetét, s rendelkezik a szükséges személyi és anyagi feltételekkel.

A Minisztertanács által is megerősített fejlesztési irányelvek még 1985-ben ismertté váltak a tervező szervek előtt. Ennek értelmében fő feladatunk, hogy a közművelődés irányítását a fejlesztési programnak megfelelően korszerűsítsük, előtérbe helyezzük a többség kultúrájának orientálását, összehangoljuk a különböző intézményekben, szervezetekben folyó munkát, hatékonyabb szakmai-módszertani segítséget nyújtunk a művelődési mozgalmaknak, hozzájáruljunk az intézményrendszer demokratizálásához. Ugyanakkor látnunk kell, hogy a várható gazdasági körülmények nehezítik a szakmai feladatok teljesítését. E feltételek között alapvető kérdés a meglévő anyagi és szellemi erők intenzívebb felhasználása, az együttműködés javítása, a szakmai munka minőségének jobbítása. Céljaink és feladataink — a teljesség igénye nélkül — a következőkben összegezhetők:

a) A közművelődés minőségi fejlesztésének követelménye s egyben eredményességének feltétele, hogy nagyobb figyelmet fordítson a közvetített értékek tudatos kiválasztására, a szocialista társadalomra jellemző értékek terjesztésére. A közművelődést irányító szervek, a közművelődési intézmények és közösségek tevékenységében kapjon az eddiginél lényegesen nagyobb teret az ideológiai-politikai munka erősítése, a világnézeti nevelés, az erkölcs formálása. Az ismeretterjesztésben és a közművelődés minden területén kiemelkedően fontos feladat a tudományosság kritériumának fokozott érvényesítése. A tudományos eredményekre építve bátrabban kell vizsgálni a társadalmunkat foglalkoztató kérdéseket. Napjaink problémáihoz kapcsolódva se-

gíteni kell ismertetni és elfogadtatni a marxizmus—leninizmus, a tudományos világnézet terjedését. A művelődési otthonoknak, a könyvtáraknak, a kiállítóhelyeknek és a színházaknak, a moziknak csakúgy, mint a tömegtájékoztatási intézményeknek fokozott erőfeszítéseket kell tenniük a művészeti értékek megkedveltetéséért és tudatos ízlésfejlesztéssel, igénykeltéssel kell erősíteniük a művészeti kultúra iránti érdeklődést, a szocialista, humanista művészet népszerűségét. Kiemelten kell foglalkozni az értékteremtés (pl. amatőr művészeti mozgalomban), az értékmegőrzés (a népművészetben, a múzeumokban stb.) és az érték-terjesztés (tudományos, művészeti) hármas — egymást kiegészítő és feltételező — funkciórendszerének a fejlesztésével.

b) A közművelődésnek sajátos lehetőségeivel hozzá kell járulnia ahhoz, hogy a társadalom tagjai alkalmassá váljanak a szocialista demokrácia követelményeinek megfelelő, tudatos életvitelre, önmaguk és környezetük alakítására. Elő kell segítenie a szocialista demokrácia tudati feltételeinek megteremtését. Előadások és kiállítások, tanfolyamok és vitaforumok, a művelődési közösségek stb. a szocialista demokrácia „gyakorló iskolái”. A demokratizmusnak át kell hatnia az intézmények kultúraterjesztő tevékenységét, mindenekelőtt a széles rétegek művelődésének teljesebb tétele érdekében. A közművelődés társadalmi-mozgalmi jellegének erősítése feltételezi egyebek között a művelődési célú egyesületek, baráti körök, klubok létrejöttét és olyan kulturális vállalkozások működését is, amelyek a művelődéspolitikai törekvéseknek megfelelően, valóságos művelődési igényeket elégítenek ki. Megköveteli az irányító munka demokratikus vonásainak elmélyítését, nagyobb nyitottságát a lakossági kezdeményezések iránt, a választott testületek tevékenységének érdemibbé tételét, az irányítás különböző szintjeinek célszerű munkamegosztását és együttműködését. A demokratizmus és a mozgalmi jelleg kibontakoztatásában megkülönböztetett szerepet töltenek be a társadalmi- és tömegszervezetek, mindenekelőtt a Hazafias Népfront, a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség, a Magyar Úttörők Szövetsége, a szakszervezetek, a Tudományos ismeretterjesztő Társulat, a Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége, valamint a szövetkezetek érdekképviselői szervei. Közművelődési tevékenységük fejlesztésében el kell terjesztetni a mozgalmi jellegnek megfelelő munkamódszereket, s szükséges biztosítani a folyamat kibontakozásának feltételrendszerét.

c) Gazdaság és közművelődés kölcsönhatása az elkövetkező években tovább erősödik. Ahhoz, hogy a magyar népgazdaság megfelelően a növekvő társadalmi igényeknek, illetve, hogy időben és rugalmasan alkalmazkodjék a világgazdasági környezet mindenkorai feltételeihez, a termelési folyamatokban megfelelően képzett embereknek kell részt venniük. Ugyanakkor a közművelődés megújulásának, fejlődésének elengedhetetlen feltétele a munka minőségének, hatékonyságának javítása. Ez a követelmény magába foglalja a művelődési célokra fordított anyagi, szellemi erők célszerű felhasználását, a társadalmi, gazdasági igények kielégítésére való folyamatos törekvést. Az emberi tényező szerepének további kibontakozását és ezzel a gazdasági haladást a közművelődés azzal segíti, ha nagyobb részt vállal az általános és a szakmai műveltség színvonalának emeléséből, a termelési kultúra, a szocialista munka-erkölcs fejlesztéséből. A termelés hatékonyabbá tételéhez, korszerűsítéséhez nélkülözhetetlen szakmai alap-, át- és továbbképzésben; a modern műszaki eszközök és termelési eljárások megismertetésében (pl. elektronika, számítástechnika, biotechnika); a dolgozók személyiségének sokoldalú fejlesztésében, munkájukhoz fűződő szocialista viszonyuk kialakításában, a munkahelyi közösségek létrejöttében és megszilárdulásában kiemelkedően fontos feladatok hárulnak a munkahelyi művelődésre. Ennek színvonala egyszersmind a munkahely eredményességének is mutatója.

d) A különböző társadalmi rétegek életmódjának, mindennapi kultúrájának alakításával a közművelődési munkában is intenzíven kell foglalkozni. Ennek során nagyobb figyelmet kell szentelni egyebek között az egészséges életmódra való nevelésnek; törekedni kell a magatartás és az emberi kapcsolatok kulturáltságának elmélyítésére; a természet- és környezetvédelem tudati tényezőinek kialakítására. Különös gondot kell fordítani azoknak a lehetőségeknek a kiaknázására, amelyeket a családi környezet kínál az életmód formálásában.

e) A közművelődésnek hozzá kell járulnia a szabadidő tartalmas eltöltéséhez, a rekreációs, a sportolási, valamint a turisztikai és a szórakozási lehetőségek gyarapításához. Az MSZMP XIII. kongresszusának határozata kimondja: „Tegyük színvonalasabbá a milliókra kiterjedő szórakozást”. Ennek keretében megkülönböztetett gondot kell fordítani a fiatalok és a nyugdíjasok szabadidős igényeinek színvonalas kielégítésére. Az ifjúság szórakozásában a közművelődési intézményeknek fokozottan támogatniuk kell a fiatalok jóirányú kezdeményezéseit, öntevékenységet, közösségi törekvéseket, fokozva a következetes eszmei és értékorientációt. A szórakoztatás szervezésében azokat a tendenciákat kell erősíteni, amelyek a szórakoztatás jó hagyományából merítve, bátran kapcsolódnak a mához, a jelen valóságos társadalmi és egyéni törekvéseivel. Határozottan fel kell lépni az eszményeinktől és ízlésnormáinktól idegen, retrógrád életmódokat és életérzéseket közvetítő divattermékekkel szemben. A művelődéspolitikai alapelveit érvényesítve kell fejleszteni a szórakoztatás feltételrendszerét, egységes szemléletet kell meghonosítani. A különböző területeken jelentkező értékes törekvések támogatása, az orientálás, a szórakozási divatok befolyásolása az irányítás részéről hatékonyabb és összehangoltabb tevékenységet igényel. Fontos szemléleti kérdés a szórakozás, szórakoztatás közművelődésben betöltött tényleges helyének és szerepének felismertetése és elfogadtatása.

A közművelődés tartalmi fejlesztését, az újszerű feladatok eredményes elvégzését a területen dolgozók alaposabb szakmai, politikai felkészítésével és továbbképzésével is elő kell mozdítani. Nagyobb gondot kell fordítani a közművelődési munkához szükséges ismeretek bővítésére, valamint a hivatástudat fejlesztésére. Tágabb teret kell biztosítani a közművelődésben dolgozók kezdeményezőképességének, korszerűbbé kell tenni a módszertani munkát, növelni kell a közművelődés megújítását segítő tudományos kutatások és kísérletek szerepét a gyakorlat alakításában. Támaszkodni kell a társadalmi aktivista hálózat közreműködésére a hivatásukat tudatosan vállaló közéleti gondolkodású értelmiségiek alkotó részvételére.

A közművelődés személyi feltételei javítása különösen fontos a művelődési otthonok esetében. Ezen intézményhálózatnak a legrosszabb jelenleg a szakemberellátottsága. [1. és 2. sz. táblázat]. A helyzet szinte tarthatatlan a kistéleptületek klubkönyvtárai, valamint a közösségi művelődési otthonok vonatkozásában. Ezt a rossz ellátottságot még tovább rontja a rendkívül nagymértékű fluktuáció. A helyzet változtatása csak komplex módon következhet be. Ennek a folyamatnak összetevői:

- az élet- és munkakörülmények, s ennek részeként a bérhelyzet helyi és központi erőforrásból való javítása;
- a képzés rendszerének fejlesztése, melynek keretében meghatározott munkakörökben általánossá kell tenni és jogszabályilag rendezni kell a középfokú népművelőképzést;
- a képzés — különösen a levelező- — keretszámainak bővítése, elsősorban a tanárképző főiskolákon;
- a tanítóképzők, mint képzési helyek fokozottabb bekapcsolása;
- a képzés tartalmi korszerűsítése.

A közművelődés fejlődése megköveteli a kulturális intézmények tevékenységének fokozott összehangolását, szemléleti egységének erősítését. Ebben egyaránt fontos tényező valamennyi tudományos, oktatási, művészeti és közművelődési intézményhálózat, szervezet, valamint tömegtájékoztatói eszköz. Különös gonddal kell törődni az alapellátást nyújtó, nagy tömeghatású intézményekkel, szervezetekkel.

A különböző települések — elsősorban a kisközségek és a lakótelepek — közművelődési intézményi ellátottságát figyelembe véve, erősíteni kell az iskolák közművelődési funkcióit, különös tekintettel az általános iskoláknak a művelődési alapellátásban betöltött szerepére. Törekedni kell arra, hogy az elmúlt évek során létrejött új típusú művelődési intézmények (általános művelődési központok) számának növelésével, illetve tevékenységének továbbfejlesztésével is segítsük a közoktatás és közművelődés kölcsönhatását, valamint a tömegsport kibontakozását. El kell érni, hogy a közművelődés hagyományos és új intézményei (művelődési otthon, könyvtár, múzeum, illetve a tömegtájékoztató regionális eszközei), valamint az iskolák alakítsanak ki széles körű együttműködést.

A közművelődési intézmények erősítsék kapcsolatukat a munkahelyekkel. A tudományos-technikai haladástól megkövetelt mértékben folyamatos feladat a dolgozó rétegek alpműveltségének gyarapítása. A munkahelyi művelődési otthonoknak, könyvtáraknak is hozzá kell járulniuk a dolgozók szabadidejének kulturált eltöltéséhez. Szükséges, hogy a munkahelyi vezetés és a társadalmi szervezetek nagyobb figyelmet fordítsanak a dolgozók művelődésére és a vállalati önállóság keretében gondoskodjanak a kulturális célra fordítható összegek rendeltetésszerű felhasználásáról.

A közművelődés fejlesztése, hatókörének szélesítése, működési feltételeinek javítása az anyagi eszközök növelését és az eddiginél célszerűbb felhasználását igényli. Ez egyaránt érinti a központi, a helyi, a vállalati, a szövetkezeti forrásokat és a közösségek támogatását is.

Differenciáltabbá és ösztönzőbbé kell tenni a közművelődés támogatását; a pénzügyi szabályozórendszert a terület és a közművelődés sajátosságaira figyelemmel kell kialakítani. A szabályozásnak az eddigieknél erőteljesebben kell szolgálnia a művelődéspolitikai törekvéseket, az értékek terjesztését, az érdekeltséget, az önállóságot, a rugalmasságot. Nagyobb gondot kell fordítani a meglévő szellemi és anyagi erők hatékonyabb felhasználására, a takarékoság, a gazdaságosság követelményeinek érvényesítésére.

A közművelődési tevékenység ellátásához, fejlesztéséhez szükséges központi, helyi támogatás, illetve a lakossági hozzájárulás mértékének megállapításakor abból kell kiindulni, hogy a lakossági hozzájárulás növelése, amely a közművelődés társadalmi jellege erősítésének egyik megnyilvánulási formája, lehetőleg nem akadályozza a lakosság művelődési aktivitását, a művelődéspolitikai törekvéseket. A kulturális termékek és szolgáltatások árának elkerülhetetlen emelésekor vizsgálni szükséges annak hatását a művelődési igényekre, és gondosan differenciálni kell a tekintetben, hogy a költségekből mit fedezzen a társadalmi támogatás és mi háruljon a fogyasztókra. A szelekció meghatározó elve mindenkor a társadalmi, művelődéspolitikai érdek, a minőség legyen.

Az irányítást a szocialista demokrácia fejlesztésére, a társadalmi, gazdasági környezethez való fokozottabb alkalmazkodásra, az önállóság növelésére, az államigazgatásban történő változásokra, valamint a közművelődés sajátosságaira figyelemmel korszerűsíteni kell.

A közművelődés többszektorúságát megőrzve javítani kell a koordinációt az irányításban érintett társadalmi és állami szervek, valamint a gazdálkodó szervezetek között. Emelni kell az állami irányítás színvonalát, javítani hatékonyságát. Ez a követelmény értelemszerűen kiterjed a társadalmi szervekre, a szövetkezetek érdeképviseleti szerveire is.

A központi irányító szervek elvi orientáló munkáját úgy kell fejleszteni, hogy segítsék az intézmények önállóságának és felelősségének érvényesülését, javítsák a koordinációt, valamint szerezzenek érvényt a művelődéspolitikai egységes értelmezésének. Felül kell vizsgálni az irányítás egyes szintjeinek feladatkörét és munkamegosztását azzal a céllal, hogy központi és területi szinten elsősorban a politikai, ideológiai, szakmai befolyásolásra, a közművelődés főbb szektorai tevékenységének összehangolására és a szükséges mértékű szakigazgatási szabályozásra, ellenőrzésre, segítésre alkalmas szervek működjenek. Növelni kell a helyi irányítás önállóságát és felelősségét a lakosság művelődési igényeinek kielégítésében, a feltételek megteremtésében. Mind az irányításban, mind az intézményekben meg kell teremteni a szakmai-politikai önállóság felelős érvényesítésének feltételeit.

Összegezésül elmondható: a feladat nem csekély, a tennivaló nem valami merőben új, hanem a folyamatosság és az új igényének összekapcsolása. Megoldása szüntelenül jobbra törő munkát követel, s naponta meg kell küzdeni a legkisebb eredményért is. Ez a munka nem ígér könnyű sikereket, nem hoz látványos eredményeket. Ennek ellenére megéri az embert próbáló, formáló erőfeszítéseket.